

Plaatselijke aanduiding monument

Dorpsstraat 112 bij

Aanwijzingsbesluit

n.t.b

ID-code

3230

Redengevende omschrijving van het monument

INLEIDING

De Algemene Begraafplaats in Neerbosch is gelegen bij de voormalige Nederlands Hervormde kerk (rijksmonument nr. 31205) aan de westzijde van de Dorpsstraat in het voormalige dorp Neerbosch. De kerk dateert uit de veertiende eeuw en was tot 1591 toegewijd aan St. Antonius Abt. Door de Reductie werd Nijmegen onderdeel van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en werd het uitoefenen van het katholicisme verboden. De kerk kwam toen in hervormde handen, evenals het rond de kerk gelegen kerkhof. Uiteindelijk kreeg het kerkhof een apart gedeelte voor de rooms-katholieken en een gedeelte voor de hervormde overledenen.

Ondanks het verbod op het katholicisme werden op de begraafplaats vanaf 1810 zowel katholieken als Nederlands-hervormden begraven. Nederlands-hervormden werden er vanaf 1829 niet meer begraven. Ook de katholieken zochten hun heil op een andere begraafplaats; vanaf 1848 werden ze voornamelijk op de rooms-katholieke begraafplaats aan de Dennenstraat begraven. In 1881 werd de Algemene Begraafplaats aan de Graafseweg geopend en door deze ontwikkelingen werd het kerkhof in 1890 gesloten. Het kerkhof raakte in de loop van de twintigste eeuw in verval, de graven raakten overwoekerd en bijna alle ijzeren grafhekken waren omvergetrokken. In de periode 2012-2017 is het terrein opgeknapt.

Van het oorspronkelijke kerkhof resteren na gedeeltelijke ruiming en herinrichting van het terrein rond de kerk in het bijzonder ensembles historische graven aan de noord- en noordoostzijde van de kerk en langs de randen van het perceel. De graven dateren uit de periode 1831-1884. Het betreft in veel gevallen graven van verschillende lokale en regionale notabelen en hogere ambtenaren, zoals Hillegonda Agneta Agnes Sophia Henriëtte gravin van Regteren, de steenfabrikanten Duijs en Engelenburg, leden van de familie Kock, de botanicus en fysicus P.M.E. Geverts Deijnoot, de directeur van de Militaire Hospitalen W.G. Stoltenhoff en vele anderen. Enkele graven behoren toe aan militairen met de Militaire Willems-Orde: Baron P.G.R. Snouckaert van Schauburg, Johan Cox van Spengler, Kan van Overstraten en Willem Ertwin Frederik van Heemskerck.

Genealogisch onderzoek heeft uitgewezen dat zich onder de overgebleven graven veel oud-militairen bevinden. Deze hebben zich waarschijnlijk na hun dienst in villa's in Hees en Neerbosch gevestigd. Daarnaast laat documentatie uit 1870 een lijst zien waarop veel

Vervolgvel

1

begraven kinderen van 8 tot 14 jaar staan. Dit zijn vermoedelijk wezen uit het nabijgelegen Kinderdorp Neerbosch. De stenen van de eventuele graven zijn op dit moment niet meer terug te vinden op de begraafplaats.

OMSCHRIJVING VAN HET MONUMENT

Het terrein van het vroegere kerkhof bevindt zich rondom de kerk, maar de bewaard gebleven graven liggen alle ten noorden en noordoosten van de kerk.

De begraafplaats wordt aan de straatzijde afgesloten door een vermoedelijk laat negentiende-eeuwse ijzeren **spijlenhek**, waarvan de hoofdstijlen zijn voorzien van een krulornament. Bij het zuidelijk uiteinde van het hekwerk bevindt zich een **toegangspoort**, bestaande uit een dubbel hekwerk tussen opengewerkte ijzeren hekposten, waarin ornamenten zijn aangebracht met funeraire symboliek: twee omgekeerde gekruiste brandende toortsen, symbool van (hernieuwd) leven; voorts twee kruisende en met een strik verbonden zeisen (attribuut van de onverbiddelijke dood), een zich in de staart bijtende slang (ouroboros), symbool van de oneindigheid en geheel bovenin een gevleugelde zandloper (symbool voor het kortstondige leven en de vergankelijkheid). De hekposten zijn geplaatst in natuurstenen platen.

Langs de noordwestzijde van het terrein zijn er restanten van een oude **beukenhaag**. Ten zuiden van de kerk staan op de begraafplaats drie forse **bomen**: een paardenkastanje en twee groene beuken. In de westelijke hoek bevindt zich een tweede bomengroep, voornamelijk bestaande uit grote iepen. In de noordhoek, bij de gravenensembles is een grote taxus aanwezig.

Ten noorden en noordoosten van de kerk bevinden zich twee ensembles met historische graven en enkele incidentele grafstenen langs de noordoostelijke rand van het kerkhof. Eén graf ligt solitair bij de ingang van de kerk (graf van majoor-generaal Jan van Overstraten). In de rangschikking van de graven is eenvoudig patroon te herkennen: ze liggen in parallelle rijen en allemaal in noordwest-zuidoost oriëntatie. Er zijn thans zo'n 48 graflocaties herkenbaar, met geheel of gedeeltelijk aanwezige zerk of locaties zonder zerk, waarvan wel bakstenen grafmuurtjes of een bakstenen booggewelf bewaard bleven. Er zijn zowel zandgraven aanwezig als keldergraven aanwezig. De graven met bakstenen gewelfkelders zijn niet meer zichtbaar. Deze zijn afgedekt met zwarte aarde, worteldoek en een laag leisteenslag.

De grote zuidelijke groep graven bestaat uit een min of meer "aaneengesloten vloer" van liggende hardstenen zerken op gemetselde randen, deels in het gras, deels in een veld met leisteensplit (niet oorspronkelijk). De noordelijke groep ligt in een wat losser verband in het gras, maar ook hier zijn de vroegere rijen nog herkenbaar. Op een uitzondering na bestaan alle graven uit liggende hardstenen zerken met opschriften. Er is één staand monumentje, een hardstenen silhouetsteen.

Vervolgvel

2

WAARDERING

Stedenbouwkundig

De ligging van de begraafplaats, direct naast een dorpskerk, is uniek in Nijmegen. De kerk en de begraafplaats met zijn historische graven, oude bomen en het historische hekwerk hebben een hoge ensemblewaarde en zijn beeldbepalend voor het oude dorpsgezicht van Neerbosch. Het ensemble maakt hier deel uit van de historische lintbebouwing

Cultuurhistorie

Er is sprake van cultuurhistorische waarde als in Nijmegen zeldzaam voorbeeld van een eenvoudig dorpskerkhof, waarvan kenmerkende onderdelen intact bleven: het terrein met daarin een grote groep historische graven met voor de periode van hun ontstaan karakteristieke sobere typologie en vormgeving, de afbakening middels een ijzeren hekwerk of beukenhagen en karakteristiek groen. Het toegangshek met zijn rijke funeraire symboliek en voor de ontstaanstijd karakteristieke materialisering, heeft kunsthistorische waarde.

Voorts is het terrein van belang vanwege de funerair-historische en lokale / regionale genealogische waarde van de grafmonumenten. De graven van de oud-militairen herinneren aan hun aanwezigheid in Hees en Neerbosch. Ook welgestelden liggen hier begraven. Dit herinnert aan Neerbosch als buitenverblijf voor welgestelden.

Bronnen:

- J. Ceulemans, *Begraven en begraafplaatsen in Nijmegen* (Nijmegen 1984) 47-50.
- W. Desserjer en W. Reynders, *Herstel en waardering van de begraafplaats aan de Dorpsstraat in Neerbosch* (Nijmegen 2018).
- P. Eijkhout, *De oude begraafplaatsen in Hees-Neerbosch-Hatert* (Nijmegen 2006), met daarin een overzicht van de nog aanwezige grafzerken met opschriften.
- Lijst 'gereformeerde kerkhof te Neerbosch' begraven personen uit 1870, Regionaal Archief Nijmegen, Stadsbestuur Nijmegen 1810-1946, rubriek gezondheid inv.nr. 506.

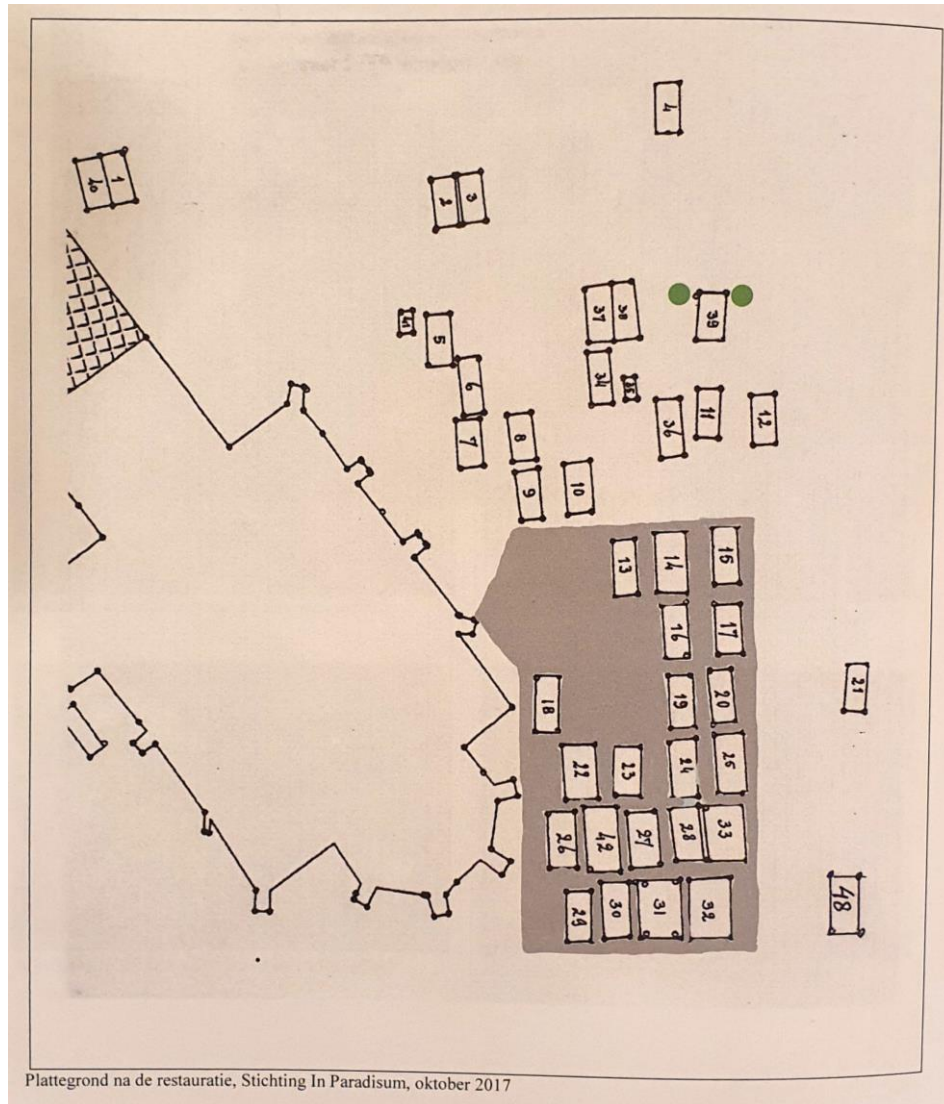
[einde omschrijving]

Kadastrale tenaamstelling	gegevens juni 2021
Kadastrale aanduiding	
Gemeente:	Neerbosch
Sectie:	H
Nummer(s):	1345 en 1346

foto's op vervolgblad

Vervolgvel

3

Plattegrond van het kerkhof uit de publicatie van W. Desserjer en W. Reynders, *Herstel en waardering van de begraafplaats aan de Dorpsstraat in Neerbosch* (Nijmegen 2018). Het kaartje toont de nog aanwezige graven.

Vervolgvel

4

Kerk en begraafplaats vanuit het oosten.

Zicht op het gravenensemble ten noordoosten van de kerk.

Vervolgvel

5

Historisch hekwerk.

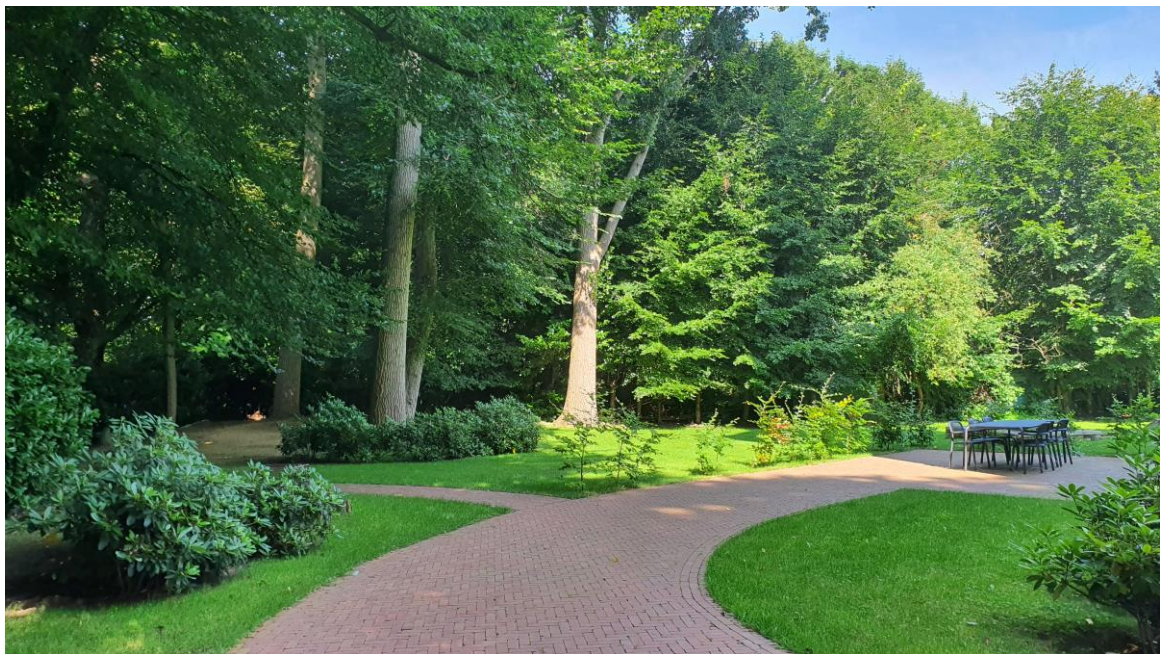
Het toegangshek aan de zuidoostzijde.

Vervolgvel

6

Detail toegangshek.

De groep grote iepen in de westhoek van het terrein.

Vervolgvel

7

Restanten van de vroegere beukenhaag aan de noordwestzijde.

Restanten van de vroegere beukenhaag aan de noordwestzijde.

Vervolg
8

Links de oude taxus ten noorden van de kerk.

Hekwerk en oude beuken ten zuidoosten van de kerk.

Vervolgvel
9

Ensemble historische graven.

Ensemble historische graven.

Vervolgvel

10

Ensemble historische graven.

Ensemble historische graven.

Vervolgvel

11

Kerk en kerkhof vanuit het noorden.

Monumentenregister Nijmegen

Dorpsstraat 112, ID-code 3230

2021-09-21

0 10 20m
Schaal 1:500